

A kora középkor

A gótok:

- **A keleti gótok** Konstantinápoly biztatására betörték Itáliába (488-489) királyuk, **Theodorik** (474-526) vezetésével
- A gótok csak a földek egyharmadára tették rá a kezüket, a többit meghagyták
- **Ravennában** lett a székhelyük, ahol Theodorik római szakemberekkel vette körül magát
- Vívezetékek, fürdők, templomok, új épületek
- Theodorik halála (526) után a megerősödő Keletrómai Birodalomra támaszkodva a rómaiak szembe fordultak a gótokkal
- Megsemmisült a gót állam (553) → Nem volt védelmező állam → Háborúk kora
- **A germán longobárdok elpusztították a rómaiakat** (568)
- A nyugati gótok Galliában Toulouse-ban székhelyet rendeztek be (418), de a frank támadások miatt Hispániába mentek (507), majd ez is megsemmisült arab támadásra (711)

A frankok:

- **A germán frank törzsek az V. században megszállták Gallia északi részét**
- A népesség zöme szabad frankokból állt
- **Klodvig** (482-511) kemény és véres küzdelemben legyőzte vetélytársait, földjeiket megszerezte
- A nyugati gótokat is legyőzte, és kiszorította őket Galliából (507)
- A király számára a szabad frankok sokáig jelentős katonai erőt biztosítottak
- **A frankok pogányok voltak, így csatlakozhattak a keresztény egyházhoz**, ami így támogatta őket
- Klodvig utódai, a Merovingok idején a frank állam fennmaradt, bár a belső trónharcok meggyengítették.
- A királyi hatalom elvesztette gazdasági alapjait.

A karolingok:

- **A királyi méltóságok csökkenésével párhuzamosan megerősödött az udvarnagyk (majordomusok) befolyása**
- Ők a legtekintélyesebb földbirtokos családok közül kerültek ki, s ők irányították az államügyeket, a hadsereget, s így a királyok lassan már csak bábok lettek a kezükben.
- **Martell Károly majordomus (714-741) megszilárdította a hatalmat**
- Gallia veszélybe került az arab támadások miatt
- Martell lovas serege a Poitiers melletti győzelmével (732) megállította az arab előrenyomulást, megmentve ezzel a keresztény Európát az iszlámtól
- **Fia, Kis Pippin Róma püspökének támogatásával magához ragadta a királyi koronát**
- Ezzel a frank állam új virágzása kezdődött el

A hódító Nagy Károly (768-814):

- Kis Pippin fia, Nagy Károly a frankok megnövekedett erejét hódításokra használta fel
- **Hódítások → Rajnától keletre élő törzsek meghódítása; A szászok sokáig harcoltak (772-804)**
- A longobárdokat is megsemmisítette az egyház segítségével (773-741)
- Meghódította a Pireneusok északi részét (778-795)
- **Pannóniát is a birodalomhoz csatolta** (807 körül)
- **800-ban a pápa római császárrá koronázta Nagy Károlyt**, amit később Bizánc is elismert

A frank birodalom államszervezete:

- A hódítások 800 után leálltak, aminek elsősorban társadalmi okai voltak
- A szabad harcosok közül egyre többen a nagyobb birtokosok függőségébe kerültek, így meggyengült Károly katonai ereje

- A nagyobb problémát már nem a terjeszkedés, hanem a meglévő területek összefogása és irányítása jelentette. Ez az önálló gazdálkodás szintjén nem kis feladatnak számított
- **Károly Aachent tette a birodalom fővárosává**, ahová írástudókat, tudósokat hívatott
- Az írásbeli teendők ellátására, az oklevelek kiadására létrehozta a kancelláriát
- **Grófságok létrehozása, amik élén a gróf (comes) állt**, a bevételek harmada őt illette
- Királyi küldöttek ellenőrizték a munkáikat
- **Őrgrófságok a veszélyeztetett helyeken jönnek létre. (Hispania, Pannónia)**

A pápai állam kialakulása:

- A pápa székhelye, Róma, a sok pusztítás után is fennmaradt
- Róma Kis Pippintől kért segítséget, mert a longobárdok meg akarták támadni
- Pippin hajlandó volt erre, cserébe a frissen szerzett hatalmának szentesítéséért
- A frankok átkelve az Alpokon, visszaszorították a longobárdok hatalmát (754)
- Róma és Ravenna vidékét a pápának adományozták (756)
- Létrejött a Pápai Állam, ami Róma tekintélyét nagyban növelte

Az egyházszakadás:

- 1054 : egyházszakadás
- ezzel létrejött a nyugati, latin nyelvű római katolikus és a keleti, görög nyelvű ortodox (hithitű, igazhitű, óhitű) egyház

Szerzetesek:

- Szigorú belső előírások szerint éltek
- Nyugaton a szerzetesség gyakorlatiasabb formája terjedt el.
- A Nursiai Szent Benedek (480-543) által alapított rend volt az első, amely elfogadta a pápa vezető szerepét (**bencések**).
- Első kolostoruk, Monte Cassino Itáliában jött létre (529 körül), de a kora középkor folyamán a bencések rendházai behálózta az egész nyugati keresztény világot
- **A szerzetesek hittérítéssel, kódexmásolással, gyógyítással, oktatással és mintagazdaságok felállításával foglalkoztak.**

A frank birodalom felbomlása:

- A frank állam Nagy Károly halála után jelentősen meggyengült
- **Nagy károly fia, Jámbor Lajos (814-840) már nem tudta olyan erős kézzel összefogni a birodalmat**, ami a széthúzó erők amúgy is feszítettek
- 843-ban **Lajos egymással versengő fiai Verdunban (verduni szerződés) felosztották a birodalmat**
- Kopasz Károly (843-877) kapta a nyugati részeket, a **későbbi Franciaországot**
- Német Lajos (843-876) kapta a Rajnától keletre eső vidéket, a **majdani Németországot**
- Lothar (843-855) kapta a császári címet, **Itáliát, Burgundiát**, s a nevét tőle elnyerő Lotharingiát
- A részek nem maradtak egységesek
- Támadások sora érte a nyugati keresztény világot: a normannok, arabok és magyarok betörései

Normannok, arabok, magyarok támadásai:

- **A vikingek** (varégok) megtermett, jól felfegyverzett harcosok gyors járású hajóikon végigpusztították az Északi-tenger partvidékét, s a folyókon felhatolva, a szárazföldet is feldúlták (Párizs)
- **Kezdetben a zsákmányszerzés volt a cél**, majd a telepések indultak Britanniába, Izlandra, innen tovább Grönland felé
- 1000 körül Leif Erikson társaival **Grönlandról hajózva elérte Amerikát**

- I (Madarász) Henrik (919-936) megállította a **magyarokat** Merseburgnál (933), s fia I (Nagy) Ottó (936-973) már döntő csapást mért eleinkre Augsburgnál (955)
- I. Ottó Észak-Itáliát is birodalmához csatolta.
- 962-ben Rómában császárrá koronáztatta magát
- **Megalakult a Német-római Birodalom – I. Ottó, mely hosszú időre Európa legerősebb hatalmává vált**

Az iszlám megjelenése:

- **Az Arábiát lakó arabok zöme ló- és tevetenyésztő nomád beduin volt.**
- Az arabok egy része kereskedéssel foglalkozott, ők bonyolították le a Jemen és Palesztina közötti forgalmat
- Iszlám = teljes meghódolás istennek
- **Mohamed (kb. 570-632) látomásai nyomán 610 táján új tanokkal lépett fel**
- **Hamar követőkre talált a szegények között, összeütközésbe került a Mekkát vezető gazdagokkal, ezért menekülni kényszerült**
- **Menedéket talált Medinában (Medinat-al-Nabi = a próféta városa)**
- **A Mekkából való kivonulás éve (622), a hidzsra vált a mohamedán időszámítás kezdetévé**
- **Az iszlám jelentős mértékben épített a zsidó és a keresztény hagyományokra**
- Mohamed ezen vallások prófétáit, Ábrahámot (Ibrahim), Salamont (Szulejmán), Mózes (Musza), Jézust (Isza) eszmerendszere előkészítőinek tekintette
- **Az iszlám gondolatvilága szent könyvében, a Koránban (hirdetés, zsolozsmázás) került kifejtésre**
- Nagy fontosságú az iszlám történetében a dzsihá, a szent háború, ami szerint a moszlimok feladata hitük terjesztése minden eszközzel, akár erőszakkal is.
- **Szigorú monoteizmus**
- Az isten és ember közötti kapcsolattartásban nem játszanak szerepet a papok
- **A mohamedán világban nem voltak külön világi törvények, mivel végső soron a Korán alapján bíráskodtak, a szövegek elemzését az ulemák (hittudósok) végezték**

A hódítások kezdete:

- **Az iszlám egyesítette a korábban egymás ellen harcoló arab törzseket, mely óriási erőt szabadított fel, és hamarosan óriási területet foglalt el**
- Kedvezett az iszlámnak hódításnak az is, hogy a térség két nagyhatalma, Bizánc és Perzsia háborúzott egymással, és az agyonadóztatott tömegek szinte nyitott kapukkal várták őket
- **Mohamed halálát követően a kalifák vették át az irányítást:** Abú Bakr (632-634), majd Omar (634-641 között)
- Kezükbe került Szíria, Palesztina, Mezopotámia (635-641 között), Egyiptom (639-642 között).
- Az Omajjád-dinasztia (661-750) irányításával a VII. század végére **Keleten már az Indus völgyében jártak győztes hadaik**, Közép-Ázsiában pedig már Szamarkand, a Selyemút, menti gazdag kereskedőváros is behódolt az araboknak
- Tarik vezér 711-ben átkelt a Gibraltári-szoroson és **Hispania nagy része is az övé lett**
- 732-ben Poitiersnél Martell Károly, valamint 740-ben Kis Ázsiában a bizánciak mérték az arabokra elsöprő csapást, ami véget vetett a hódításoknak
- Berendezkedésük:
 - A kalifák despotikus uralkodókká váltak, ők irányították az államot, és elérhetetlenek voltak
 - A városok virágzásnak indultak
 - A központ átkerült Szíriából Mezopotámiába, Bagdad városába
 - Fellendült a kereskedelem, és fejlődött is
 - Cordobai emírség (755-től) - Hispania
 - Felbomlott a belső rend

Válság és föllendülés Nyugaton:

- **Önellátó nagybirtokok (uradalmak), a helyi kereskedelem megszűnt**
- **Először a talajváltó rendszert** használták a földművelésre, de ez nem volt nyereséges, 10-30 év alatt kimerült, és kevés embert látott el
- Majd jöttek az újfajta eszközök, módszerek, amiket nagyrészt a kolostorok fejlesztettek ki
- **Kétnyomásos gazdálkodás → Háromnyomásos gazdálkodás**
- **Csoroszlás, kormánylemezes, nehéz fordítóeke**
- **Borona**
- **Szügyhám, patkó**
- **Növekedett a termés mennyisége → termésfelesleg, de ekkora már elsorvadt a helyi kereskedelem**
- A távolsági kereskedelem azonban jelentős maradt.
- Szállítottak rabszolgát (szlávokat), faszenet, kátrányt, viaszt, cserébe kelméket, fegyvereket, keleti fűszereket hoztak be
- Az új típusú vezető réteg:
- **A hatalom alapja továbbra is a földbirtok volt**
- **A kormányzás biztosítása érdekében az újdonsült királyok kénytelenek voltak a frissen megszerzett birtokok jelentős részét híveik között felosztani**
- A birtokadományt (beneficium) kapott előkelők azonban előbb-utóbb szembekerültek királyukkal, mivel a hálán kívül semmi nem kényszerítette őket a hűségre
- **Ezért a frank királyok arra törekedtek, hogy az adománybirtokhoz kötelességek is kötődjenek, vagyis a megadományozottak a birtokért fegyveres szolgálattal tartozzanak uruknak**
- Az ilyen fegyveres szolgálathoz kötött földet hűbértartásnak, feudumnak, míg tulajdonosát hűbéresnek nevezték
- Szintén e fogalomból származik a középkor egy jelentős időszakát takaró „hűbériség” megjelölés
- **Hűbéri eskü:** amelyben az adományozó és a hűbéres kölcsönös kötelességeikre tettek fogadalmat
- **Hűbéri lánc**
- **Az adományozó a hűbérúr (senior). Az adományozott (aki persze egyben adományozó is lehetett) a hűbéres (vazallus)**

Feudalizmus:

A **feudalizmus** (vagy hűbéri rendszer, hűbériség) olyan társadalmi, jogi, gazdasági és politikai berendezkedés (függési rendszer), amely a hűbérurak, vazallusok és szolgák közötti kölcsönös kapcsolatok rendszerére épül. Maga a szó a latin *feudum* (föld) szóból ered. A feudalizmus klasszikus formájában a középkori Európában létezett.

A hűbéri hierarchia csúcsán általában az uralkodó, többnyire király, választófejedelem vagy herceg állt.

A nyugat-európai feudalizmus:

A hűbéri rendszer Nyugat-Európában alakult ki; két főszereplője a hűbérúr, akinek földbirtoka van, és a vazallus (hűbéres), aki örökletes használatra megkapja a földet. A hűbérúr megvédi a vazallusait, és igazságot szolgáltat nekik, a vazallus pedig szolgálattal tartozik neki. A vazallus minden peres ügyével a hűbérúr bírósága elé tartozik.

A hűbéres–vazallusi kapcsolat nagyon tartós, addig tart, amíg a hűbéres családban, illetve a vazalluscsaládban van fiú örökös, aki apja halálával annak földjét, esküjét is megörökli. Az örökös mindig a legidősebb fiú, a többiek ki vannak zárva az öröklésből, nekik más úton kell szerencsét próbálniuk: egyházi pályára lépéssel vagy más földön lovagi szolgálattal állással stb. A hűbéri föld csak a hűbéri eskü megszegése esetén vehető vissza, akkor is csak a hűbérúr bírósága által.

A jobbágyság kialakulása:

- **A földet megművelők rétege, a jobbágyság, három társadalmi csoport (a korábbi rabszolgák; a colonusok; és a szabad germán parasztok) összeolvadásának eredménye**
- **A jobbágy ugyan csak birtokosa (használója) volt földjének, a teleknek, ám azt szabadon örökíthette, sőt többnyire el is adhatta**
- **Ezért földje (telke) nagyságának arányában szolgáltatásokkal tartozott a föld tulajdonosának**
- **Ez lehetett: robot, terménybeszolgáltatás, valamint pénz fizetése**
- **A jobbágy helyzete a rabszolgáéhoz képest egyértelműen kedvező, de a jobbágyrendszer kialakulásával a colonus lehetőségei is javultak, a birtokjogból fakadóan (örökítés)**

A Keletrómai Birodalomtól Bizáncig – Európa keleti régiója:

- **Míg Nyugat-Európa visszaesett gazdasági és kulturális tekintetben egyaránt, addig a Keletrómai Birodalom és Perzsia megőrizte ókori fejlettségi szintjét**
- **Így a világ gazdasági, művészeti és tudományos központja a VI-X. században ismét ez a térség lett**
- **Fennmaradt a pénzgazdálkodás: mivel az állam keményen megadóztatta őket, a parasztok nem vásároltak a pénzükért, hanem azt adók formájában az államnak fizették be.**